Onun dağı ürəyimi dağlayıb,
Hamı ölür min il belə yaşasa.

V QAPI

Yüzər söyləncі

Turər öldü, Qızağ adı dilində,
Sevgi ölmür, solğun gülə çevrilir.
Basdırdılar arvadının yanında,
Sevgi ölmür, solğun gülə çevrilir.

Çinel, Hindel, Asureldən gəldilər,
Onlar Turu şahlar şahı bildilər,
Yaylıq tutub gözlərini sildilər,
Sevgi ölmür, solğun gülə çevrilir.

Ölüm böyük sevgilərə çatışdı,
Ölüm deyib onlar bir də tapışdı,
Sonevləri bir-birinə yapışdı,
Sevgi ölmür, solğun gülə çevrilir.

***

Ağlayırdı günəş, bulud, daş, divar,
Ağlamaqla ölü bir də dirilməz,
Qırğıatın yəhəriylə, yüyəni,
Ağlamaqla ölü bir də dirilməz.

Düzər, Yüzər, Qızbax çatdı qırxına,
Saçqırxdıya, başyolduya, qırğına,
Göz yaşları toxdaq ürək dağına,
Ağlamaqla ölü bir də dirilməz.

Ağla torpaq, ər oğlunu itirdin,
Onu doğdun şah yerinə gətirdin.
Şahlığını beş yüz ilə yetirdin,
Ağlamaqla ölü bir də dirilməz.

***

Yüzər dedi bundan sonra şah mənəm,
Şahlıq yeri ilk oğula verilir.
Odər dedi, Turər mənə söyləyib:
Şahlıq yeri ilk oğula verilir.

Gözü yaşlı Düzər bundan tutuldu,
Üz saraldı, qara qaşlar dartıldı,
Üzüntüsü üzüntüyə qatıldı,
Şahlıq yeri ilk oğula verilir.

-Kim Başevdə qoyub belə özülü,
Belə doğrul* harda, haçan düzəlib?
Var Odərin bu işlərdə öz əli,
Şahlıq yeri ilk oğula verilir.

***

Düzər dedi, göydən baxır tanrılar,
Buyuruğu gərək tanrı buyursun.
Şah tanrının kölgəsidir Başevdə,
Buyuruğu gərək tanrı buyursun.

Haqq

Düzər küsdü, Qızbax susdu burada,
Soyuq-soyuq sözlər gəzdi arada,
Bəs sən necə buyurursan, yaradan,
Buyuruğu gərək tanrı buyursun.

Düzər dedi, şah yerini mən alsam,
Qardaşıma bağışlaram nə qalsa,
Mən ona da baş əyərəm şah olsa,
Buyuruğu gərək tanrı buyursun.

***

Yüzər qılınc, Düzər balta qaldırır,
Qan atılır, göz tutulur bu yerdə.
Odər deyir, vuruşmayın, dinc durun,
Qan atılır, göz tutulur bu yerdə.

Göydə qılınc balta ilə toqquşur,
Qanlı gözlər, sərt baxışlar boğuşur,
Gələn gəlir bu səs-küyə yığışır,
Qan atılır, göz tutulur bu yerdə.

Odər atır ortalığa özünü,
Tutur ona, tutur buna üzünü,
Ata kimi deyir tanrı sözünü,
Qan atılır, göz tutulur bu yerdə.

***

Tanrım, buyur, özün söylə son sözü,
Yer üstündə boğur qardaş qardaşı.
Qoyma Minel ölkəsinə qan düşə,
Yer üstündə boğur qardaş qardaşı.

Odər, Düzər deyişərək dalaşır,
Çəkişmədən sözlər sap-sap dolaşır,
Yozmaçılar vay-vay deyib ulaşır,
Yer üstündə boğur qardaş qardaşı.

Yer üstündə bu dalaşlar gülüncdür,
Bu yer işi hər bir yerdə gilincdir,
Yersiz olmaq bu yerlərdə sevincdir,
Yer üstündə boğur qardaş qardaşı.

***

Yüzər küsdü, çıxıb getdi Başevdən,
Küsəyəndir çəkişmədə düz adam,
O düz idi, düz deyildi, nə bilmək,
Küsəyənlər çəkişmədə düz olur.

Son görüşdə sevinmədən, gülmədən
Küsüşdülər, ayrıldılar bilmədən,
Şah yerini bölüşdürüb bölmədən,
Küsəyəndir çəkişmədə düz adam.

Qızağ nənə, Turər ata hardadır,
Durun gəlin, ölkə, şahlıq dardadır,
Var hardadır, boğuşma da ordadır,
Küsəyəndir çəkişmədə düz adam.

***

Odər dedi, tanrı belə buyurur,
Odər tanrı elçisidir bu eldə.
Deyir Yüzər şah yerində otursun,

Odər tanrı elçisidir bu eldə.

Yüzər batı ölkəsində sayındır,
Onun batı toplumları qayımdır,
O tanrıya mənim kimi yaxındır,
Odər tanrı elçisidir bu eldə.

Turər deyib biz hər işdə bir olaq,
Nə gərəkdir şah seçdidə təmtaraq,
Get Yüzəri qaytar özün, sözə bax,
Odər tanrı elçisidir bu eldə,

***

Filip dedi, Odər ata düz deyir,
Hər şahlıqda hər oğulun yeri var,
Beş il sonra, on il sonra sən şah ol,
Hər şahlıqda hər oğulun yeri var.

O şah olsa biz qorxmarıq Balasqdan,
O, ölkəni qurtarıbdır qadadan,
Yoxsa ölkə bölünərdi ortadan,
Hər şahlıqda hər oğulun yeri var.

Öz qızını verib ona kral da,
Budur Minel ölkəsini ucaldan,
Aradakı gərginliyi azaldan,
Hər şahlıqda hər oğulun yeri var.

***

Yüzər hələ neçə qıraq dil bilir,
Dil doğmaca varlığıdır hər elin.
Yaranışı, dolanışı yatımlı,
Dil doğmaca varlığıdır hər elin.

Mənimsəyib Balasqdakı bilimi,
Bilimlərin, bilgilərin dilini,
Görə bilir yurdun içi, çölünü,
Dil doğmaca varlığıdır hər elin.

Turər onu göndərmişdi uzağa,
Döndərmişdi bir dolambac yumağa,
Dəyməyirdi adı-sanı qulağa,
Dil doğmaca varlığıdır hər elin.

***

Oturarsa şah yerində qardaşın,
Balasq bizim, Misir bizim olacaq.
Biri yovuq, biri qovuq olsa da
Balasq bizim, Misir bizim olacaq.

Mindiyarın açılacaq əl-qolu,
Üzümüzə gəmi yolu, su yolu,
Batı alver qaynağıdır dopdolu,
Balasq bizim, Misir bizim olacaq.

Sən Çineli yavaş-yavaş qamarla,
Yolu böyük qardaşına hamarla,
Get, Yüzəri yola gətir, tumarla,
Balasq bizim, Misir bizim olacaq.

***

Düzər yapıq, tez inanan ər idi,
Yaranışın kökü, dibi inancdır,
Yola düşüb getdi Yüzər dalınca,
Yaranışın kökü, dibi inancdır.

Suboğazdan Balasq bir gün yol idi,
Yollar dolu, axmaz idi, göl idi,
Gədikləri döşlü-daşlı yal idi,
Yaranışın kökü, dibi inancdır.

Odər onla at çapırdı yanaşı,
Gedirdi ki, boğsun dava-dalaşı.
Barışdırsın qardaş ilə qardaşı,
Yaranışın kökü, dibi inancdır.

***

Ocaq-ata geyimində ululuq,
İç işığı üzündədir ulunun.
Ağ çuxası, al papağı çəkimli,
İç işığı üzündədir ulunun.

Saqqalının dümağ ipək yatımı,
Düşünülmüş danışığı, addımı.
O, Minelin yerdə tanrı yardımı,
İç işığı üzündədir ulunun.

Atı ipək tikmələrdən çullanıb,
Al-qırmızı qotazları sallanıb.
Sıçraq atın gözləri də allanıb,
İç işığı üzündədir ulunun.

***

- Gəlmişik ki, biz Yüzəri aparaq,
İyid oğul hər bir işdə iyiddir.
Mindiyarın şahı olub indi o,
İyid oğul hər bir işdə iyiddir.

Biz gəlsək də sizin ilə görüşə,
Öncə gərək yola düşək döyüşə,
Yüzər kimi döyüşlərə girişək,
İyid oğul hər bir işdə iyiddir.

Yaxın, doğma sayır bizi Mindiyar,
Bizim, sizin olmalıdır nə ki var.
Gərək bizi ayırmasın tanrılar,
İyid oğul hər bir işdə iyiddir.

İki qardaş söyləncі

İzin istəyir, Düzər gedir döyüşə,
Bunca qardaş bağışlayar qardaşı.
Qabaqda da iki qardaş görüşü,
Bunca qardaş bağışlayar qardaşı.

Yüzər ağır yaralıydı başından,
Üç ox yeri vardı qanlı döşündə.
İki düyün görünürdü qaşında,
Bunca qardaş bağışlayar qardaşı.

“-Düzər gəlib özünü şah bilibdir,
Kral deyib Yüzər daha ölübdür.
Ya da məni öldürməyə gəlibdir,
Bunca qardaş bağışlayar qardaşı.

***

- Mindiyarın şahı sənsən, qardaşım,
Üstünlüyü tanrı sənə veribdir.
Mən də sənə əltutanam Xançuda,

Üstünlüyü tanrı sənə veribdir.

Yaralısan, toxda, dincəl neçə gün,
Acıqanı mən qıraram büsbütün.
Burda gərək Asurları kürüyüm.
Üstünlüyü tanrı sənə veribdir.

Ölsəm, yerinc göndər, şahım, Xançuya,
Minel şahı qılınc ilə qoruyar,
Dəyişməsin doğruluğu oğruya,
Üstünlüyü tanrı sənə veribdir.

***

Geydi Düzər geyimini Yüzərin,
Üzdən, boydan qardaş oxşar qardaşa.
At səyirtdi acığanın üstünə,
Üzdən, boydan qardaş oxşar qardaşa.

Bir yürüşdə vurdu, yıxdı yüzünü,
Gizlədirdi o, hamıdan üzünü.
Eşitmədi biri bircə sözünü,
Üzdən, boydan qardaş oxşar qardaşa.

Axşam düşdü, gerilədi acıqan,
Suqırağı al boyadı qızıl qan,
“Bu Yüzərdir, güc alıbdır tanrıdan”,
Üzdən, boydan qardaş oxşar qardaşa.

***

Sayın-sanlı kral idi Uranus,
Bu da tanrı vergisidir adamda.
Bilimliydi, göstərişi, öyüdü,
Bu da tanrı vergisidir adamda.

Ellər üçün həm oğuldu, həm ata,
Ölkəsindən çəkilmişdi qan-qada,
Qayğı görüb varlanırdı hər adam,
Bu da tanrı vergisidir adamda.

Gəmiləri dəniz-dəniz üzərdi,
Ən sevimli kürəkəni Yüzərdi,
Onun ilə yeyib, içib gəzərdi,
Bu da tanrı vergisidir adamda.

***

Qarşıladı gülər üzlə onları,
Yaxşı baxsan üzdə hər şey görünür.
Gülüşünün işığında duruluq,
Yaxşı baxsan üzdə hər şey görünür.

Kral üç gün qonaqladı, əylədi,
Günlərinə gözaydınlıq dilədi,
Dördüncü gün olanları söylədi,
Yaxşı baxsan üzdə hər şey görünür.

-Heç bilmirəm, necə deyim, nə üzlə,
Bir aydır ki, Ur döyüşür bizimlə,
Üstümüzə toplum gəlir dənizlə
Yaxşı baxsan üzdə hər şey görünür.

***

Bilən kimi Yüzər getdi döyüşə,
Tanrı onu bizə arxa göndərib.
Mən bilirəm siz Yüzəri gəzirsiz
Tanrı bizə onu arxa göndərib.

İndi Yüzər acıqanla vuruşur,
Uçan oxdur, iti, sıçraq yürüşü,
Bəyəndirir qılınc ilə barışı,
Tanrı bizə onu arxa göndərib.

Beş adada vuruş gedir, qan axır,
Yerdən, göydən sinələrə ox yağır,
Parıldayır onun göydə yarağı,
Tanrı bizə onu arxa göndərib.

***

Qırx ildir ki, Yüzər bizi qoruyur,
O,oğuldur hər bir işə yarayır,
Gəlir ağır döyüşlərdən harayı,
Tanrı bizə onu arxa göndərib.

Öz oğlumdan çox istərəm onu mən,
Bir an belə qılınc düşmür əlindən,
"Birel" sözü bitib qalıb dilində,
Tanrı bizə onu arxa göndərib.

Qırx min Minel yaraqlısı burada,
Dəmirdayaq, dəmir duruş sırada,
Biz harada, indi Yüzər harada
Tanrı bizə onu arxa göndərib.

***

" - Yüzər bizim içimizi biləndir,
İçdən çıxır ən qorxulu acıqan,
Nə olacaq o Minelə şah olsa,
İçdən çıxır ən qorxulu acıqan.

Burda deyən işlər bir az qarışdı,
Yüzər kövrək yerimizlə tanışdır,
Bir də gördün boğazımdan yapışdı,
İçdən çıxır ən qorxulu acıqan,

Kral belə çox düşünüb daşındı,
Gecə-gündüz yumruqladı başını,
Ölçüb-biçdi, işə saldı arşını,
İçdən çıxır ən qorxulu acıqan,

***

Dedi, gərək Yüzər çıxsın aradan,
Bizim kövrək yerimizi bilir o.
Mindiyarı başsız qoymaq gərəkdir,
Bizim kövrək yerimizi bilir o.

Qoy vurulsun döyüşərkən arxadan,
Qoy tollansın suya hündür qayadan,
Qoy doğransın dörd bir yerə ortadan,
Bizim kövrək yerimizi bilir o.

Qalsın burda hələ arvad-uşağı,
Saxlanılsın onlar girovsayağı.
Bu yol ilə dara çəkək qoçağı
Bizim kövrək yerimizi bilir o.

***

İndi belə düşünürdü Yüzər də,
Göz dikibdir Düzər mənim yerimə.
Gərək burda mən Düzəri öldürüm.
Göz dikibdir Düzər mənim yerimə.

Düşünürdü, Düzər məni qıracaq,

Yolum üstə bir gün çala quracaq,
Ya da məni kövrək çağı vuracaq,
Göz dikibdir Düzər mənim yerimə.

Biri getsin yanıyca at səyirtsin,
Daldan vurub lapdan onu bəyirtsin,
Sonra tutsun boğazından kiritsin,
Göz dikibdir Düzər mənim yerimə.

***

Düzər isə vuruşurdu qılıncla,
Gücü verib tanrı arı ürəyə,
Acıqanı qovlayırdı geriyə
Gücü verib tanrı arı ürəyə,

Doğrayırdı, dağıdırdı, qırırdı,
Sıraları at döyüşlə yarırdı,
Acıqanın son kökünə varırdı,
Gücü verib tanrı arı ürəyə,

Adalardan-adalara hay-cumu,
Dağılmışdı asurların qurumu,
Qaçmaqdaydı mən-mən deyən toplumu
Gücü verib tanrı arı ürəyə,

***

Qardaşlarda birdi üz-göz, saç-saqqal,
Oxşarlığın ikibaşlı sonu var.
Bir-birindən seçilmirdi qardaşlar
Oxşarlığın ikibaşlı sonu var.

Yüzər vurub çox dolanbac oyunu,
Oxşayaraq adamının boyunu,
Tapşırmışdı o satqındır, vur onu
Oxşarlığın ikibaşlı sonu var.

İki satqın, iki gizli göstəriş,
Hər ikisi Düzər üstə bir yürüş,
Nə olacaq görən Tanrı, bu gediş,
Oxşarlığın ikibaşlı sonu var.

***

Gəlib çatdı iki qancıl adaya,
Bir görümə* tuşlanmışdı iki ox.
Həm, kralın, həm Yüzərin adamı,
Bir görümə tuşlanmışdı iki ox.

Lap yaxında gurlayırdı dalğalar,
Uğuldayıb səslənirdi qayalar,
Kölgə-kölgə sürünürdü qaralar
Bir görümə tuşlanmışdı iki ox.

Düzər yorğun, iri gözlər yuxulu,
Dəniz, qaya, gecə qanlı qorxulu
Qulağına birdən bir səs toxunur
Bir görümə tuşlanmışdı iki ox.

Hədəf

***

Bir bağırtı, ğur səs, bir söz, bir vurum,
Satqın oğru gecə ikən qan tökür.
"Satqın məni niyə vurdun arxadan,
Satqın oğru gecə ikən qan tökür.

Düzər aşdı yerə ağır yaradan,
Sonra qopdu o sıldırım qayadan,
Düzər qardaş belə çıxdı sıradan,
Satqın oğru gecə ikən qan tökür.

Bir bağırtı qayalarda partladı,
Qaranlığın qara bağrı çatladı,
Biri vurdu o birisi atladı
Satqın oğru gecə ikən qan tökür.

***

Sonra yeni bir bağırtı partlayır,
Qorxunc gecə bağırtıya bürünür.
"Get! Kralın göstərişi beləydi".
Qorxunc gecə bağırtıya bürünür.

İki satqın uzaqlaşıb gedirlər,
Qaranlıqda qaçıb gözdən itirlər,
Başçıları qabağında bitirlər,
Qorxunc gecə bağırtıya bürünür.

Satqın deyir gördüyünün düzünü,
Bu söz açır Yüzərşahın gözünü,
Düzər kimi o göstərir özünü,
Qorxunc gecə bağırtıya bürünür.

***

Təkcə Odər başa düşür oyunu,
Belə işlər tez-tez olur Başevdə.
Bilir gələn Düzər deyil, Yüzərdir.
Belə işlər tez-tez olur Başevdə.

Kral susur, ağlamsınır, yanıqlı,
Sözü, səsi, baxışları qılıqlı,
Bir az tutqun, bir az ürkək, sayıqlı
Belə işlər tez-tez olub Başevdə.

Arvad-uşaq Yüzər deyib ağlayır,
Səsdən evin damı-daşı laxlayır,
Bu, çoxunun ürəyini dağlayır,
Belə işlər tez-tez olur Başevdə.

***

-Yüzər mənim ürəyimdi, gözümdü,
Ürək getdi, gərək sən də gedəsən.
Mən Yüzərsiz yaşamaram, qalmaram,
Ürək getdi, gərək səndə gedəsən.

Bu üzüntü məni yıxar, aparar,
Şaxlığımı özlüyümdən qoparar,
Ürəyimdə Yüzər dağı qabarar,
Ürək getdi gərək sən də gedəsən.

Gərək gəzək, ölüsünü tapaq biz,
Sıldırımlı qayaları çapaq biz,
Dənizləri dalğalara qataq biz,
Ürək getdi gərək sən də gedəsən.

***

Çox gəzdilər, aradılar Düzəri,

Gedib Düzər tanrısının yanına.
Nə quruda, nə dənizdə tapıldı,
Gedib Düzər tanrısının yanına.

Başbilənlər çox yalvardı dənizə,
Odər ata əl uzatdı hörmüzə,
"Böyük tanrı, əltut yetir sən bizə",
Gedib Düzər tanrısının yanına.

Odər, Yüzər yola düşdü Minelə,
Günlər, aylar ötüb döndü bir ilə,
Ta axtarmaq, gəzmək olmaz bir belə,
Getdi Düzər tanrısının yanına.

***

Yüzər böyük Əkbitənə şah oldu,
Çox örtülü qala bilməz gizlilər.
Yüzər hər gün yamanladı kralı,
Çox örtülü qala bilməz gizlilər.

İki ölkə toplumları vuruşdu,
Qanlar axdı dənizlərə qarışdı.
Hərdən şahlar bir birilə barışdı,
Çox örtülü qala bilməz gizlilər.

Bir il keçdi, birdən Düzər göründü,
Çinel, Xançu sevinclərə bürundü.
Pislik düşdü qabağında süründü,
Çox örtülü qala bilməz gizlilər.

***

Düzər üç ay keçdi sudan, qurudan,
Tanrı özu düzü üzə çıxarır,
Dalğaları, qumluqları yardı o,
Tanrı özü düzü üzə çıxarır.

İki qardaş birləşmədi, ayrıldı,
İstəkləri yandı göyə sovruldu,
Əkbitəndə bunca şahlıq quruldu,
Tanrı özü düzü üzə çıxarır.

Dabanları, dırnaqları sürtülüb,
Paltarları cırıq-cırıq, yırtılı,
Bir az açıq, bir az üzü örtülü
Tanrı özü düzü üzə çıxarır.

***

Üç ay, dörd ay sürün-sürün, üzhaüz.
Bu, tanrının işi deyil, bəs nədir.
Çox ellərdə, obalarda toxdadı,
Bu, tanrının işi deyil, bəs nədir.

Yarasını dəniz özü sağaltdı,
Güllər, otlar ağrısını yoxaltdı,
Günəş damar istisini çoxaltdı
Bu, tanrının işi deyil, bəs nədir.

Bildi qardaş qol atıbdır bu işə,
Ta getmədi bir də onla görüşə,
Yox, demədi bunu tanış-bilişə,
Bu, tanrının işi deyil, bəs nədir.

***

Yüzər üzü dönük çıxdı qardaşa,
Baş ağardır, qan soyudur üzüntü.
Üzüntüsü çevrilmişdi qorxuya,
Baş ağardır, qan soyudur üzüntü.

Onu bir ay, üç ay, bir il gözlədi,
Suda, dağda, düzdə yer-yer izlədi,
Hərdən bir az öz-özünü pislədi,
Baş ağardır, qan soyudur üzüntü.

Yuxularda tez-tez onu görürdü,
Düzər onu yaxalayıb vururdu,
Qan-tər içrə yuxusundan dururdu,
Baş ağardır, qan soyudur üzüntü.

***

Suboğaza gəlib çatdı son döyüş,
Boğazları əldən vermək ölümdür.
Yük yoluydu, gəmi yolu Boğazlar,
Boğazları əldən vermək ölümdür.

Silkənirdi cağ-cağ gəmi çəkərlər,
Səslənirdi zinqrovlar, təkərlər,
Dumanlıydı yorğun gözlər təpərlər,
Boğazları əldən vermək ölümdür.

Başlarında tuncdan pipik papaqlar,
Çiyinlərdə qılınckəsməz qalpaqlar,
Parlayırdı gün altında yaraqlar,
Boğazları əldən vermək ölümdür.

***

Uranusun oğlu Qeysər qabaqda,
Göz qorxudur öndə döyüş sursatı.
Üç təkərli, dörd təkərli qoşqular,
Göz qorxudur öndə döyüş sursatı.

Uzun-uzun bizucları bükülməz,
Qabar-qabar döşlükləri sökülməz,
Beşbatmanlıq topbuzları çəkilməz,
Göz qorxudur öndə döyüş sursatı.

Qeysər gəlir, atası da dalında,
Yüz min toplum durur sağı, solunda.
Zınqrovlar atlarının yalında,
Göz qorxudur öndə döyüş sursatı.

***

Yüzər atda, Qeysər dəmir qoşquda,
Üzgörənlik, utançaqlıq basılar
İlk yaranı aldı Yüzər qaynından,
Üzgörənlik, utancaqlıq basılar.

Uşaqlıqdan Yüzər onla tanışdı,
Bu doğmalıq boğazından yapışdı,
Yüzər baxdı, ancaq Qeysər tutaşdı,
Üzgörənlik, utancaqlıq basılar.

İlk yaradan o sarsıldı, dəyişdi.
Toplumlarsa üç gün qalıb döyüşdü,
Balasqlılar boğazlara girişdi
Üzgörənlik, utancaqlıq basılar.

***

Daha duruş-durum başa gəlmədi,
Başsız qalan toplum duruş gətirməz.
Acıqanın əli-qolu açıldı,
Başsız qalan toplum duruş gətirməz.

Leş-leş üstdə, qan-qan üstə qalandı,
Qoşa boğaz, Qoşa dəniz alındı,
Dənizlərin göy gözləri bulandı,
Başsız qalan toplum duruş gətirməz.

Yaralıydı Yüzər, gedib tapdılar,
Acıqanın caynağından qapdılar,
Ata minib Əkbitənə çapdılar,
Başsız qalan toplum duruş gətirməz.

***

Bayqın qaldı Yühər, bir də durmadı,
Dərin olar doğmaların yarası.
Dedilər ki, yarasında ağı var,
Dərin olar doğmaların yarası.

Bu da doğma qaynatanın qurqusu,
Yarağına çəkib ilan ağısı.
Bu yarada vardır ölüm qorxusu,
Dərin olar doğmaların yarası.

Oğlu gəldi görüşünə Balasqın,
Üstü-başı qızıl, gümüş qotazda,
Odər onu yerinc qoydu bir azdan,
Dərin olar doğmaların yarası.

Odər ata söyləncі

Öz əlinə aldı Odər ölkəni,
Başsız, şahsız qala bilməz bir ölkə.
İşdayağı gözdən uzaq qoymadı,
Başsız, şahsız qala bilməz bir ölkə.

Balasq burdan, Asurlarsa o yandan,
Necə çıxmaq ikibaşlı oyundan.
Uzaq belə qaynatadan, qayından,
Başsız, şahsız qala bilməz bir ölkə.

Odər ata toplumları çoxaltdı,
Mindiyarın başrağını ucaltdı.
Dərin-dərin yaraları sağaltdı,
Başsız, şahsız qala bilməz bir ölkə.

***

Odər dedi, İyid oğlum İşdayaq,
Bu ölkədə şahdan sonra Odərdir.
Məni gərək eşidəsən hər işdə,
Bu ölkədə şahdan sonra Odərdir.

Hələ gəncsən, atan düşüb yatağa,
Onu sağalt, qaldır, dursun ayağa.
Sən indidən bağlan böyük ocağa,
Bu ölkədə şahdan sonra Odərdir.

Minel üçün tutaq yeri ocaqdır,
Yerdə, göydə Mindiyara dayaqdır.
O, düşmənə ən kəsərli yaraqdır,
Bu ölkədə şahdan sonra Odərdir.

***

Bu yaranış, bu dolanış dərindir,
Hər bir işdə sən tanrıya arxalan.
Şah olsan da, olmasan da iyidim,
Hər bir işdə sən tanrıya arxalan.

Ocaq bizim inanışın köküdür,
Pis yaxşıya, yaxşı pisə çəkidir.
Od tanrısı, Su tanrısı ikidir,
Hər bir işdə sən tanrıya arxalan.

Böyü, oğlum, şah yerinə yetiş sən,
Sev Mineli, öz soyuna bitiş sən.
Dili öyrən el-obaya qatış sən,
Hər bir işdən sən tanrıya arxalan.

***

Yeniyetmə yaşındaydı İşdayaq,
Gözəlliyə vurğun olur bu yaşlı.
Ovda ovu, at çapmağı sevirdi,
Gözəlliyə vurğun olur bu yaşlı.

Qılınc, toppuz, bizuc ondan uzaqdı,
Sevdikləri dəniz, meşə, bulaqdı,
Hər gün yeni bir oylağa qonaqdı,
Gözəlliyə vurğun olur bu yaşlı.

Yaşı daha yetişmişdi on birə,
Uyuşmurdu, sığışmırdı bir yerə,
Bağlanmışdı uşaqlıqdan görgörə,
Gözəlliyə vurğun olur bu yaşlı.

***

Sevməyirdi Uranusu, Qeysəri,
Kim istəyər qan-qan deyən qancılı.
Anasıydı bircə onu göynədən,
Kim istəyər qan-qan deyən qancılı.

Kövrəlirdi atasına baxanda,
Zarıltısı dörd bir yanı yaxanda.
Üzüntülər ürəyini sıxanda,
Kim istəyər qan-qan deyən qancılı.

Ancaq tez də unudurdu bunları,
Döyüşlərdə çay-çay axan qanları,
Göz yaşıyla suvarılan anları,
Kim istəyər qan-qan deyən qancılı.

***

İlk döyüşü asurlarla başladı,
Alınlara döyüş qanla yazılır,
Balasq dilli bir ərənlə vuruşdu,
Alınlara döyüş qanla yazılır.

Öncə özü yaralandı dizindən,
Ağrı dolu alov qalxdı gözündən,
Dözüm gəzdi, dözüm tapdı özündə,
Alınlara döyüş qanla yazılır.

Sonra vurub yıxdı onu bizucla.
Bir də vurdu, iki böldü qılıncla,
İçdi onun al qanını ovucla
Alınlara döyüş qanla yazılır.

***

Qan içənin gərək qanın içəsən,

İşdayağın adı qaldı Üçdamar.
On üç yaşdan qızıl qana susadı,
İşdayağın adı qaldı Üçdamar.

Balasq, Minel, ərəb asur qanında,
Seçilirdi elbirləri yanında,
Boz qurd başı papağının altında,
İşdiyağın adı qaldı Üçdamar.

Yavaş-yavaş gözəlliyi unutdu.
Kobudlaşdı, qancıllığa yön atdı,
Hər bir sözdə ürəkləri qanatdı,
İşdayağın adı qaldı Üçdamar.

***

Qeysər bir gün atasına söylədi:
-Qurd atadan törəyənlər qurd olar.
İçimizi yaxşı bilir İşdayaq,
Qurd atadan törəyənlər qurd olar.

Onu gərək biz aradan götürək,
Şah olmazdan ilim-ilim itirək,
Ya da qapıb gizli bura gətirək,
Qurd atadan törəyənlər qurd olar.

Bacıoğlu bizə böyük qorxudur,
Bizi lapdan çala bilən qırğıdır.
Bu qurdun da ölüm yolu ağıdır,
Qurd atadan törəyənlər qurd olar.

***

Üç ox ucu suvarıldı ağıda,
Qorxaq vurur iyid əri arxadan,
Bir döyüşdə Qeysər onu oxladı,
Qorxaq vurar iyidləri arxadan.

Yaralandı, düşdü o da yatağa,
Onun ilə görüş oldu qadağa,
Çox çəkmədi bir gün durdu ayağa,
Qorxaq vurar iyidləri arxadan.

Qan damarı bələşmişdi ağıya,
Ox yarası alınmışdı sarğıya,
Tez-tez dönüb o baxırdı arxaya,
Qorxaq vurur iyidləri arxadan.

***

Odər dedi,-Oğlum, tapın tanrıya,
Tanrı bizi pisliklərdən qurtarır.
Dedi, tanrım, İşdayağı qoru sən,
Tanrı bizi pisliklərdən qurtarır.

Getdi on il ocaqlarda oturdu,
Biliyini, işığını artırdı,
Gecə-gündüz o ocaqda yatırdı,
Tanrı bizi pisliklərdən qurtarır.

Bu on ildə Odər ata baş oldu,
Soyuqluqda üzü, gözü daş oldu,
Başraqları qızıl qandan yaş oldu,
Tanrı bizi pisliklərdən qurtarır.

Qızod ana söyləncі

-Tanrım, məni durulaşdır odunla,
Oddur Böyük Mindiyarın tanrısı.
Üçlüyü al məndən, məni bir elə
Oddur Böyük Mindiyarın tanrısı.

Qaytar mənə mənim Minel soyumu,
Hündür elə düşüncəmi, boyumu,
Mənə çatdır mənim şahlıq payımı,
Oddur Böyük Mindiyarın tanrısı.

Tanrım, məni bu ağıdan ağ elə,
Ürəyimi, damarımı sağ elə,
Ya yerə vur, ya da uca dağ elə,
Oddur Böyük Mindiyarın tanrısı.

***

Bir gün qaçıb gəldi səsə anası,
Anaları tanrı özü səsləyir.
Qucağında gətirmişdi quru ot,
Anaları tanrı özü səsləyir.

Ana qaldı İşdayaqla ocaqda,
O ağladı, sızıldadı bucaqda,
Yarpaq idi ayrılmışdı budaqdan,
Anaları tanrı özü səsləyir.

-Bax, bunu iç, ağı səndə qalmasın,
Anan ölsün, sənə heç nə olmasın,
Tanrı məndən sən oğlumu almasın,
Anaları tanrı özü səsləyir.

***

-Ulu ocaq, Qızod olum bu gündən,
Od-ocaqdır dirrik verən hamıya.
Al qoynuna məni Minel qızıtək,
Od-ocaqdır dirrik verən hamıya.

Od-ocağım mənə əl tut sən özün,
Adımı qoy bundan belə od qızı,
Bu ağrıdan qurtar bizi, al bizi,
Od-ocaqdır dirrik verən hamıya.

Mən suyamsa, oddur mənim qardaşım,
Məni yandır, ançaq oğlum yaşasın,
Ona şahlıq, baş ərənlik yaraşır,
Od-ocaqdır dirrik verən hamıya.

***

-Oğlum, mənim qardaşımı bağışla,
Öz içindən pislik didir yamanı.
Onun oxu səni saldı bu günə,
Öz içindən pislik didir yamanı.

Oğlum, böyük babanı da bağışla,
Nə küs ondan, nə də onu qarğışla,
Ocaq salsın qoy araya barışlar,
Öz içindən pislik didir yamanı.

Ulu Tanrı, mən ananı eşit bir,
Bundan sonra yurdum olsun bu el, yer,
Ulu tanrı, analara dözüm ver,
Öz içindən pislik didir yamanı.

***

Yüzər öldü, İşdayaqsa yaşadı,
Şahlıq çatar şah soyundan birinə,

Tanrım, özün İşdayağı sağ elə,
Şahlıq çatar şah soyundan birinə.

Qızod ana, Odər ata bir oldu,
Od anaya Odər ata ər oldu,
Ər ataya bu şahlıqda yer oldu,
Şahlıq çatar şah soyundan birinə.

Şahlıq etdi ər atayla, ər ana,
Bu səs getdi Mindiyardan o yana,
Yenə qaldı şahlıq Turər soyuna,
Şahlıq çatar şah soyundan birinə.

***

Qeysər bildi, gözaydınlıq göndərdi,
Bacı, qardaş gərək burda bir ola.
Bu, Balasqın sulandırdı ağzını,
Bacı, qardaş gərək burda bir ola.

Balasq bir də qıcıtdısa dişini,
Şah ər-arvad düz apardı işini,
Ana verdi irəliyə döşünü.
Bacı, qardaş kərək burda bir ola.

O oğlunun şah yerinci olandan,
Öz könlünü ər ataya salandan,
Qardaşına söz vermədi yalandan,
Baçı, qardaş gərək burda bir ola.

***

–Sağ ol, anam, baçım, səni min yaşa,
Ocaq bizi doğruluğa yönəldir,
Son oğluna görə seçdin Odəri,
Ocaq bizi doğruluğa yönəldir.

Ər anasan, od andını uca tut.
Öz yurdunu, qardaşını ta unut,
"Ana" deyir sənə artıq bu el, yurd
Ocaq bizi doğruluğa yönəldir.

İşdayağın qanı çirkdən seyrələr,
Ana könlün sevincindən kövrələr.
Biz üç olsaq acıqanlar təklənər,
Oçaq bizi doğruluğa yönəldir.

***

Qeysər dedi, bacım dərin düşünsə,
O Minelin qapısında açardır.
Gərək birdən Balasqlaşa Mindiyar,
O Minelin qapısında açardır.

İşdayağı elə düşük saxlaya,
Şah olmağın yollarını bağlaya,
Balasq qızı Balasq uçün çağlaya,
O Minelin qapısına açardır.

Balasq onun elyeridir, elbiri,
Oradasa həm oğulu, həm əri.
Mindiyarda odur bizim əlyeri,
O Minelin qapısına açardır.

***

Qızod dedi, mən dönmərəm, anayam,
Dönük ana soyuq ulduz kimidir.

Elyerim də, elbirim də balamdır,
Dönük ana soyuq ulduz kimidir.

Qardaşımsa bilsin bunu bir yolluq,
Ona qarşı biz hamımız bir olluq.
Ölsək birgə sonevinə qoyulluq.
Dönük ana soyuq ulduz kimidir.

Qoy atam da, qardaşım da düşünsün,
Bizə qarşı çılğınlıqdan daşınsın.
Qızod çətin Mindiyardan boşansın.
Dönuk ana soyuq ulduz kimidir.

***

Barışmalar, küsüşmələr, öymələr.
Yersiz söz ar yiyəsindən utanır.
Qeysər gedib eşələndi yerində.
Yersiz söz var yiyəsindən utanır.

Ürəyində Mindiyarın varları.
Arpa, buğda, alma, heyva, narları,
Əkinlərdə, ağaçlarda barları.
Yersiz söz var yiyəsindən utanır.

Göydaş, qızıl, inək, gümüş qab-qaçaq,
Maral, cüyur, ov-oylaqdır hər buçaq.
Min yerlidən üstün olar bir qonaq,
Yersiz söz var yiyəsindən utanır.

***

Qeysər gəlir Qızod ilə üz-üzə,
Varda yoxdur bacı, qardaş ölçüsü.
Vardır qılınc çəkən bacı üstünə,
Varda yoxdur bacı, qardaş ölçüsü.

İki toplum Yastıdaqda görüşür,
Qoşaboğaz sularına qan düşur,
Yaralılar ölülərə qarışır,
Varda yoxdur bacı, qardaş ölçüsü.

Qeysər gəlir Qızod ilə döş-döşə,
Hamı baxır bu yöndəmsiz döyüşə.
Bu deyüşə öncə kimdir girişən,
Varda yoxdur bacı qardaş ölçüsü.

***

Öncə oxla vuruşurlar doğmalar,
"Qancıq, səni doğramağa gəlmişəm".
Sağ gözünə ox sançılır Qeysərin.
"Qancıq, səni doğramağa gəlmişəm".

Aşır atdan, düşür yerə qıvrılır,
Gah o yana, gah bu yana çevrilir,
Təpəsindən qanlı tüstü sovrulur,
Qancıq, səni doğramağa gəlmişəm".

Qızod verir göz yaşını yellərə,
Qan boyası dənizlərə, göllərə,
Son ayaqda bir səs düşür çöllərə,
Qançıq, səni doğramağa gəlmişəm".

***

Qoşaboğaz, Qoşadəniz alınır,
Basığın yox, basarındır girəvə.
Bütövləşib gücə dolur Mindiyar,

Basığın yox basarındır girəvə.

Dənizlərdə duracaqlar, yançalar*.
Başraq-başraq ucalardan ucalar,
Qoşaboğaz qoşa qızıl açarlar,
Basığın yox, basarından girəvə,

Odər dedi, ta Balasqa girməyin,
O torpağın yarpağını dərməyin,
O ellərə ağrı, acı verməyin.
Basığın yox, basarındır girəvə.

**Liman*

***

Qızod döndü öz oğlunun yanına,
Üzüntüdür ayrı düşmək baladan.
Bala ayrı qala bilər anadan,
Üzüntüdür ayrı düşmək baladan.

-Oğlum, ocaq sağaldacaq yaranı,
Vurub yıxdım səni oxla vuranı,
Haran sancır, anan öpsün oranı,
Üzüntüdür ayrı düşmək baladan.

Gözləyirəm sən yataqdan durasan,
Acıqanın soy kökünü qırasan,
Şahlığını öz əlinlə qurasan,
Üzüntüdür ayrı düşmək baladan.

***

-Ana daha sağalmışam, yaxşıyam,
Çox sıtqamaq kişilərə yaraşmaz.
Məni döyüş, vuruş üçün doğmusan,
Çox sıtqamaq kişilərə yaraşmaz.

Od-ocağa baş əyirəm diz üstə,
Torpağına üz sürtürəm üz üstə,
Nə buyursan, deyəcəyəm göz üstə,
Çox sıtqamaq kişilərə yaraşmaz.

Ana, hər gün bu Tanrıya deyiş de,
Acıqanla çarpış, vuruş, döyüş de,
Böyük Turər istəyinə yetiş de,
Çox sıtqamaq kişilərə yaraşmaz.

***

Otuz yaşda ərən çıxdı ocaqdan,
Oddur, sudur çəkir qandan ağını,
Gözlərində od oynayıb gülürdü,
Oddur, sudur çəkir qandan ağını.

On ildən çox şahlıq etdi Aratta,
İşdayağa yer göstərdn ər ata,
Saxlancları qabarmışdı yer altda,
Oddur, sudur çəkir qandan ağını.

Anasının Arannaydı şah adı,
İşdayaqdı onun qolu-qanadı,
Səslənirdi eldə qoşma, bayatı,
Oddur, sudur çəkir qandan ağını.

***

Mindiyarı on il əldə saxladı,
Barış, vuruş, döyüş, duruş içində.
Çoxlarını öz yerində oturtdu,
Barış vuruş, döyüş, duruş içində.

Vergiləri yavaş-yavaş azaltdı,
Ödəncinin ay-ilini uzatdı,
Çoxlarına üz-gözünü bozartdı,
Barış, vuruş, döyüş, duruş içində.

Asuriya bir də tutdu Şorgölü,
Çapdı, yoldu Şorgöldəki çox eli,
Ancaq yenə geri durdu o ili,
Barış, vuruş, döyüş, duruş içində.

***

Əltut oldu Mindiyara od-oçaq,
Böyükləri döyüş böyük saxlayar.
Adı qaldı Odər deyil, Aratta,
Böyükləri döyüş böyük saxlayar.

Balasq ilə İlam ilə bağlaşdı,
El-obanın on il günü çağlaşdı,
Çöldə, içdə acıqanlar ağlaşdı,
Böyükləri döyüş böyük saxlayar.

Yarağını, toplumunu artırdı,
Atlısını beş yüz minə çatdırdı,
Çaxnaşmanı, pozğunluğu yatırtdı,
Böyükləri döyüş böyük saxlayar.

O Çinellə Uğurelə söykəndi,
Asuriya Mindiyardan çəkindi,
Acıqanın varı, yoxu tükəndi,
Böyükləri döyüş böyük saxlayar.

***

Vergi verdi Çinel, Hindel, Həbəşel,
Şahlıqlara güc artıran vergidir.
Asuriya, Balasq, İlam baş əydi,
Şahlıqlara güc artıran vergidir.

O, Düzəri üç yol çəkdi sınağa,
Qoca üç yol durub çıxdı qabağa,
Ançaq Düzər ondan qaçdı uzağa,
Şahlıqlara güc artıran vergidir.

Duruş deyil, vuruş gəzdi Ər ata,
Ad qazandı Mindiyarda Aratta,
O yaşadı, kövrəkləşdi bu adda,
Şahlıqlara güc artıran vergidir.

***

Diş qıcıdıb yaraqlandı acıqan,
Barış qırıb düşük qoyur qancılı.
Asur el də qan-qan dedi neça yol,
Barış qırıb düşük salır qancılı.

Daraldıqca alış-veriş yolları,
Çarpaz qaldı qırıb çatan qolları,
Düyün düşdü saqqalları, yalları,
Barış qırıb düşük qoyur qancılı.

Arattanın üstün idi biliyi,
Yey bilirdi tanrıları, dirriyi,

Qızıl deyil, ağacdandı çəliyi,
Barış qırıb düşük qoyur qancılı.

***

Qılıncın bağı qasma,
Qasmadan qoyun asma,
Qancıl dili çox olar,
Hər dilə qulaq asma.

Balta qoydu bucağa,
O gəlibdi ocağa,
Bu on beş yaşlı qızı
Götürəydim qucağa.

Qaradağın başına,
Kəsi ollam qaşına,
Güllü döşlük olsaydım,
Sarılardım döşünə.

***

Bu gecə toy olacaq,
Qız-gəlin oynayacaq.
İlan vurmuş anası
Qızını qoymayaçaq.

Göydən uçan quşa bax,
Qanadı sınmışa bax,
Ellərə yaz gələndə
Bizə gələn qışa bax.

Gecələr yatan yerdə.
Döş-döşə çatan yerdə,
Ağ üzündən öpəydim
Sarmaşıb yatan yerdə.

***

Mən gedirəm o yüzə,
Qayıqda üzə-üzə,
Ay quşlar sevinin ki,
Meşələr qalır sizə.

Gəlinə bax, gəlinə,
Sarmaşaydım belinə,
O qızın incə beli.
Bir düşəydi əlimə.

Ay doğubdur bizlərə,
Qulaq verin sözlərə,
Dirriyim kəsi olsun
Yalqız yatan qızlara.

***

Oğlan otur daş üstə
Yumru papaq baş üstə,
Oğlan deyər bir öpüş,
Qızlar deyər baş üstə.

Suya gedən sarı qız,
Sarı köynək, sarı qız,
Gözləri şah alması,
Özü elin malı qız.

VI QAPI

İşdayaq söylənci

Böyük Minel, Mindiyarda hər axşam,
Bu söyləncı söyləyirdi şamanlar.
El içində, toyda, yasda ucadan
Bu söyləncı söyləyirdi şamanlar.

İşdayağın əldə batman qılıncı,
Tükənməzdir gümüş, qızıl saxlançı,
O itirib öz-özünə inancı,
Bu söyləncı söyləyirdi şamanlar.

Əli açıq, başı uca, üzü ağ,
Dəmir geyim, dəri çəkmə, tük papaq,
Əyrilikdən xırdalıqdan çox uzaq,
Bu söyləncı söyləyirdi şamanlar.

***

Onu hər gün yasaq salır özündən,
Suyabaxan, yuxuyozan, cinqovan.
Ulduzlarla danışırlar, deyirlər
Suyabaxan, yuxuyozan, cinqovan.

Görgör onun gözlərində qaradır,
Balasından könlü başı yaradır,
İnamında inamsızlıq yaradıb
Suyabaxan, yuxuyozan, cinqovan.

Görüm açıb bu görgördə bacadan,
Minellinin başı uca ucadan,
Nə istəyir baş yeyənlər qocadan,
Suyabaxan, yuxuyozan, cinqovan.

***

O ölkəni çıxarmaq üçün döyüşdən,
Hər ölkədən bir qız alıb gətirdi.
Qanı, öcü yuyaq dedi büsbütün,
Hər ölkədən bir qız alıb gətirdi.

Gündoğanda, günbatanda yer boyu
Minellinin bacarını min yayıb,
Leləsəndə, yelçəkəndə ad qoyub
Hər ölkədən bir qız alıb gətirdi.

Düzər, Yüzər, Qızbax yurdu bir oldu,
Acıqanın qanlı gözü kor oldu,
Dar ürəyə görgör özü dar oldu,
Hər ölkədən bir qız alıb gətirdi.

***

Çin qızının incə üzü var idi,
Şah sevirdi bu gözəli ürəkdən.
Balasq qızı təpəliydi, ağırdı,
Şah sevirdi bu gözəli ürəkdən.

Gündoğandan gələn gəlin gözəldi,
Əkbitənə, şaha dodaq büzəndi,
Çox günləri günbatanda gəzərdi,
Şah sevirdi bu gözəli ürəkdən.

Hind qızının oynaqlığı, oyunu,
Rum qızının qaşlarının yayını,